

А.К. Болысбаева*, PhD докторанты¹

А.Б. Тасмаганбетов, PhD, қауым. профессор¹

А.Ж. Ибрашева, магистр, аға оқытушы¹

Б. Мүтәліпқызы, э.ғ.к., қауымд. профессор²

Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университеті,

Ақтөбе қ., Қазақстан¹

Еуразиялық технологиялық университет

Алматы қ., Қазақстан²

* – негізгі автор (хат-хабарларға арналған автор)

e-mail: bolysbayeva.aygerim@mail.ru

БИЗНЕС-БІЛІМ БЕРУДІҢ АУЫЛДЫҚ ЖЕРЛЕРДЕ ЖАСТАР КӘСІПКЕРЛІГІН ДАМУҒА ЫҚПАЛЫ

Ғылыми әдебиеттерді талдау бизнес-білім беру ауылдық жерлерде жастар кәсіпкерлігін дамыту үшін маңызды болып табылатын көптеген факторлар арасында шешуші рөл атқаратынын көрсетті. Сонымен қатар бизнес-білім беру жастар арасында кәсіпкерлікті популяризациялау, кәсіпкерлік қызметті іске асыруға қажет теориялық және практикалық білім беру, бизнес дағдыларын қалыптастыру, кәсіпкер болуға қажетті тұлғалық қасиеттерді дамыту сияқты бірқатар функцияларды атқаратындығын айқындады. Зерттеу мәселесі бойынша ғылыми әдебиеттерге талдау ауылдық және қалалық жерлердің негізгі параметрлеріне байланысты айырмашылықтарын ескере отырып, оқу бағдарламаларын, әдістемесін әзірлеу қажеттілігін көрсетті. Зерттеудің негізгі нәтижелері жастарға кәсіпкерлік ортаға қосылу үшін тәжірибесі бар өздерінің әлеуметтік ортасынан немесе бизнес-курстар мен тренингтерде жаттықтырушылардан және коучтерден кеңес іздеуге тырысатындығы, сондай-ақ кәсіпкерлікті дамыту орталықтарына жүгінетіні айқындалды. Оған қоса, сұрау нәтижелеріне сәйкес кәсіпкерлік саласында білім беруді жетілдіруде өскелең ұрпақтың бизнесін іске асыруына маркетинг, құқық, қаржы саласында білімдердің жетіспеушілігі мәселесіне назар аудару қажеттілігі белгілі болды. Зерттеу нәтижелеріне талдау жасау негізінде ауылдық елді мекендерде жастарды кәсіпкерлік ортаға қосу үшін бизнес-білім беру бойынша ұсыныстар әзірленді.

Кілт сөздер: жастар кәсіпкерлігі, ауылдық жерлер, сауалнама, кәсіпкерлік бойынша білім беру, бизнес-білім беру, бизнес курстар, бизнес тренингтер.

Ключевые слова: молодежное предпринимательство, сельская местность, опрос, предпринимательское образование, бизнес-образование, бизнес-курсы, бизнес-обучение.

Keywords: youth entrepreneurship, rural areas, survey, entrepreneurial education, business education, business courses, business training.

JEL classification: J23, M13, M20

Кіріспе. Қазіргі күні жастар кәсіпкерлігін дамытудың көптеген тетіктері бар. Бұл тетіктер әлеуметтік, экономикалық, психологиялық, инфрақұрылымдық және институционалдық сияқты факторлардың негізінде қалыптастырылады. Ауылдық жерлерде жастар кәсіпкерлігін дамыту бойынша ғылыми еңбектерде бұл процестің көп факторлылығы атап көрсетіледі. Тұлғалық қасиеттер, білім беру, қаржылық, институционалдық және әлеуметтік орта қолдауы, инфрақұрылымдық даму және кәсіпкерлік мәдениет сияқты факторлар жастар кәсіпкерлігін ынталандыруда айтарлықтай рөл ойнайды.

Кәсіпкерлікке іске асырылатын географиялық орны тікелей ықпал етеді. Ауылдық жерлердегі жағдай қалалық ортамен бірдей емес. Географиялық, демографиялық, әлеуметтік және экономикалық сияқты көптеген ерекшеліктер бар. Кәсіпкерлікке осы аталған ерекшеліктердің барлығы жоғары деңгейде әсер етеді. Сондықтан да кәсіпкерлік саласында білім беруде де ауылдық және қалалық жерлердің айырмашылықтары ескерілгені маңызды.

Зерттеудің мақсаты елдегі жастар кәсіпкерлігін, соның ішінде ауылдық жерлерде жастардың кәсіпкерлік қызметін дамыту жолдарын анықтау болып табылады. Сонымен қатар, еліміздегі жастардың кәсіпкерлік қызметті жүзеге асырудағы бизнес-білім беру бойынша қажеттіліктерін

анықтай отырып, жастар кәсіпкерлігін дамытудың басты кедергілерін айқындап, кәсіпкерлік саласында білім беру қала және ауылдық жерлердің айырмашылықтарына негіздей отырып, ұйымдастыру мүмкіндіктерін белгілеу, кәсіпкерлік саласында білім беруді жетілдіруде теориялық және практикалық тұрғыдан көбірек назар аудару қажет бағыттарын үлесін айқындау секілді міндеттер қарастырылған.

Зерттеу әдістері. Жастар кәсіпкерлігі бойынша бірқатар ғылыми жұмыстарға, статистикалық мәліметтерге талдау және сауалнама мен терең сұхбат жүргізілді. 2024 жылы жоғары оқу орындарының білім алушылары арасында кәсіпкерлік саласына қатысты шағын сұрау жүргізілді. Сауалнамаға әлеуметтік-гуманитарлық және жаратылыстану бағытында 18-35 жас аралығындағы студенттер және магистранттар қатысты. Сонымен бірге жастарға қаржыны басқару, кәсіпкерлік қызметін бастау бойынша білім беруге қатысты expertтік пікір алу мақсатында қаржы және бизнес салалары мамандарымен терең сұхбат жүргізілді.

Әдебиеттік шолу. Кәсіпкерлік бойынша білім берудің маңыздылығы жастар кәсіпкерлігі саласына қатысты көптеген еңбектерде дәлелденген. Л. Питтавэй мен Дж. Коуптің пікірінше кәсіпкерлік қызметті сәтті іске асыруға қажетті білімдер мен дағдыларды қамтамасыз етуде білім беру шешуші рөлге ие [1].

П.Б. Робинсон мен Э.А. Сикстон секілді зерттеушілер өздерінің ғылыми еңбектерінде білім беру мен өзін-өзі жұмыспен қамту, кәсіпкерлік қызмет бастау және кәсіпкер ретінде табысқа жету арасында байланыс бар екенін көрсетеді [2].

Г. Наби, Р. Холден және А.Уолмслидың ойынша білім беру мен тренингтер мүмкіндіктер қалыптастыру жағынан маңызды, яғни, өз кезегінде бизнесте табысты болу мүмкіндігін жоғарылататыны болжамданады [3].

И.К. Бинейдің еңбегінде кәсіпкерлік бойынша білім беру мен тренингтер жастардың кәсіпкерлікке, өзін-өзі жұмыспен қамтуға ынтасын және ұлттық экономиканы арттыратыны көрсетіледі [4].

Б.К. Тундикбаева, А.О. Базарбаев және Б.К. Купешова секілді отандық авторлар кәсіпкерлік білім беру мансаптық өсу тұрғысынан жастарға айтарлықтай ықпал етуі мүмкіндігін оның мінез-құлық, дағдылар мен құзыреттіліктерді дамытуға бағытталған іс-шараларды қамтитынымен, бұл өз кезегінде экономикалық, әлеуметтік және мәдени құндылықты арттыранымен байланыстырады [5].

А.И. Монобаеваның айтуынша кәсіпкерлік саласында білім берудің нәтижелілігі оқу бағдарламаларының мазмұнына, оқыту әдістеріне тікелей байланысты. Олар кәсіпкерлік бойынша теориялық және практикалық сұрақтардың барлығын толығымен қамтуы керек. Сондай-ақ, бизнес-білім берудің оқу бағдарламалары soft skills, яғни білім алушылардың коммуникативтік дағдыларын, көшбасшылық қасиеттерін, топта жұмыс істеу сияқты қабілеттерін дамытуға айрықша мән беру қажет [6].

Кәсіпкерлік саласында білім беру бойынша әдебиеттерде оқыту әдістері мәселесі де қарастырылады. Авторлар сабақ уақытында білім беру және кәсіпкерлікке қатысты шараларды қамтитын сабақтан тыс тәсілдердің жастардың кәсіпкерлік ниетіне, нәтижелілігіне ықпалын зерттейді. И.К. Биней өзінің зерттеуінде формалды емес білім берудің жастардың кәсіпкерлік ойлауын дамытудағы рөлін қарастырады [4].

Т. Пулкинен, У. Хитти, Дж. Хейнонен мен П. Стенхольм секілді ғалымдардың зерттеулерінің нәтижесі сабақтан тыс кәсіпкерлік бойынша іс-шаралар, әсіресе бизнес компонентін қамтитын бос уақыттағы іс-шаралар кәсіпкерлік қабілетке оң ықпал ететінін көрсетеді. Бұл зерттеу ауыл жастарына арналған кәсіпкерлік бойынша білім берудің формалды және формалды емес тәсілдердің маңыздылығын анықтады. Сабақтан тыс кәсіпкерлік бойынша іс-шаралар бизнес-білім берудің жеткіліксіз бөліктерін толықтыра алады деп тұжырымдалады [7].

С. Ким, С. Тейлор мен М.Т. Гусманның кәсіпкерлік мәселесіне арналған ғылыми әдебиеттерінде ауылдық кәсіпкерлерге арналған оқу бағдарламаларын әзірлеудің аса қажеттігі көрсетілуде [8].

К.А. Пол мен К.К. Сьюардтің еңбектерінде ауылдық кәсіпкерлік саласында білім беруді түпкілікті зерттеудің қажеттілігі соңғы онжылдықтарда ауылдық жерлер көбіне-көп экономикалық дамудың біркелкі емес сипатынан және халықтың жас бөлігінің көші-қоны салдарынан демографиялық және әлеуметтік-экономикалық артта қалумен қатар жүретін өзгерістер мен реструктуризация процестері орын алуымен байланыстырылады [9].

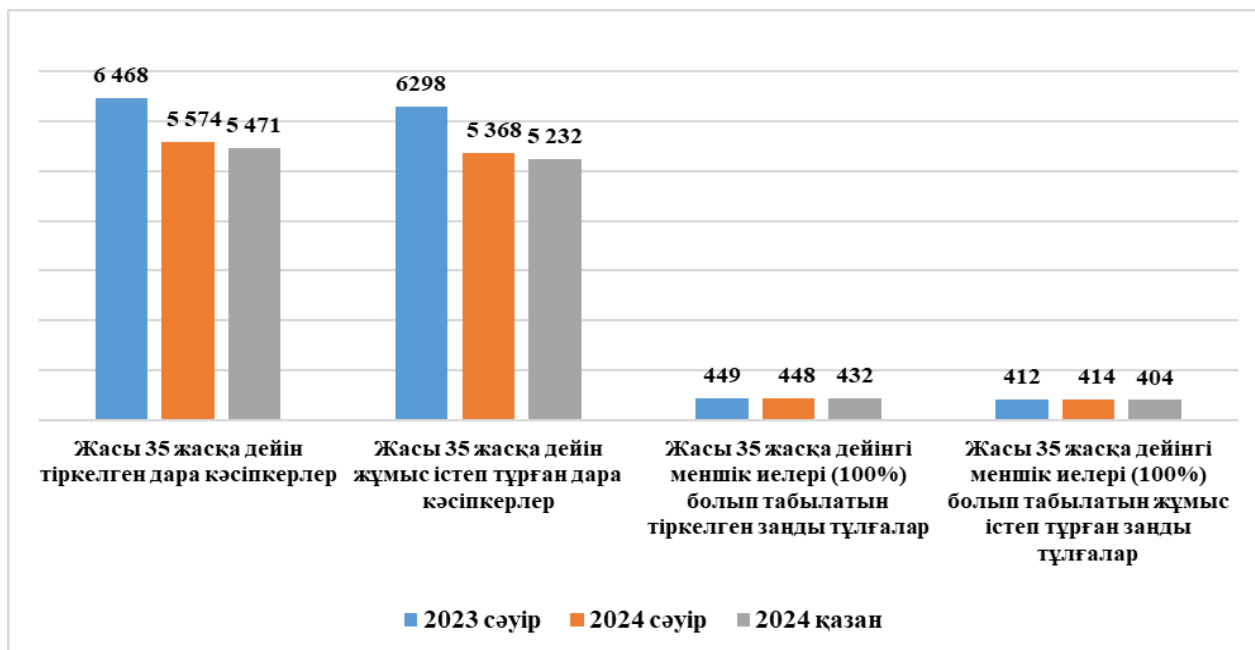
Д. Барбер, М.Л. Харрис пен Дж. Джонстың еңбектерінде ауылдық жерлерде жастардың кәсіпкерлік инициативасын арттыруға арналған еңбектерде кәсіпкерлік саласында білім беру болашақ жас кәсіпкерлерді даярлаудың маңызды факторы ретінде қарастырылады. Ауылдық жерлерге арналған кәсіпкерлік білім беру бағдарламаларының маңыздылығының бірі оған ауыл жастарына үлгі болатын жергілікті кәсіпкерлерді қатысуға тарту болып табылады. Ауылдық жастарға арналған кәсіпкерлік білім беру бағдарламалары өскелең ұрпақтың ауылдық жерлерде қалуға немесе қайта оралуға ынталандырады [10].

С. Золлет пен басқалардың пікірінше кәсіпкерлік білім беру бағдарламалары ауылдық жағдайларға сәйкестендіріле әзірленетін болса, жастардың ауылдан кетуін азайтып, өскелең ұрпақты және жергілікті өңірлерді дамытуға инвестиция болады [11]. Бұл жастардың кәсіпкерлік мансабында қажет болатын теориялық және практикалық білімдерді нақтылауға, оларды қазіргі бизнес саласындағы қажеттіліктерге және жағдайға неғұрлым бейімді етуге көмектеседі.

Сонымен, ғылыми әдебиеттерде кәсіпкерлікті білім беру процесінің нәтижесінде ынталандыруға болатыны туралы тұжырымдалады. Жастардың кәсіпкерлік ниетінің қалыптасып, дамуында білім беру шешуші рөлге ие. Жастардың болашақ мансабы ретінде кәсіпкерлік қызметті таңдауы тікелей бизнес-білім берумен байланысты. Оған қоса, жастарға кәсіпкерлік қызметі бойынша білім беру және кәсіпкерлік дағдыларын қалыптастыруға бағытталған оқу курстарының, тренингтердің рөлі орасан зор. Олар жастарға бизнесті бастау және іске асыруға қажетті теориялық және практикалық білімдер береді. Сондай-ақ, олар жастардың кәсіпкерлік қызметін бастауға ынталандырылатын фактор болып табылады.

Негізгі бөлім. Кәсіпкерлік саласында білім беруге қатысты зерттеулерге талдау сабақ уақытындағы әрі сабақтан тыс бос уақыттағы кәсіпкерлік бойынша іс-шаралардың маңызын көрсетті. Сабақ уақытындағы дәріс, семинар барысында берілетін білімдер сабақтан тыс кәсіпкерлік бойынша іс-шаралар барысында практикалық білімдермен толықтырылады, әрі жергілікті бизнес саласындағы жағдайларға неғұрлым бейімделуге көмектеседі. Кәсіпкерлік саласында білім беру жергілікті географиялық орналасу мен қауымдастықтың рөліне, формалды және формалды емес педагогикалық тәсілдер мен ауылдық білім алушыларды қолдаудың қажеттіліктеріне негізделе отырып ұйымдастырылуы қажет. Бұл жастарға өздерінің жергілікті ауылдық жерлерінің жаңа потенциалын көруге мүмкіндік береді, сондай-ақ тұрғылықты жеріне жақындық сезімін күшейтейді [12], өз кезегінде, бұл жастардың ауылдан кетуін азайтып, көшіп кеткен жастарды ауылдық өңірлерге қайта тартуға көмектеседі.

Бизнес-білім берудің қазіргі таңдағы ерекше рөлі кәсіпорындардың, қалалар мен ауылдардың, аудандардың, жалпы алғанда ел экономикасының бәсекеге қабілеттілігін анықтайтынымен байланысты. Қазіргі таңда ауылдық елді мекендерде жастар кәсіпкерлігін ынталандыру қажеттігі өткір мәселелердің бірі болып отыр. Ауылдық жерлерде халық санының азаюы, соның ішінде жастардың қалаға көшіп кету тенденцияларының артуы жергілікті кәсіпкерлік ортаға айтарлықтай кері ықпал етіп отырғанын төмендегі 1-суреттен де байқауға болады. 1-суретке сәйкес Ақтөбе облысының ауылдық жерлерінде жасы 35 жасқа дейінгі дара кәсіпкерлер санының төмендеу тенденциясы көрініс тауып отыр. Бір жыл ішінде 35 жасқа дейін тіркелген дара кәсіпкерлер саны 13,8%-ға, ал олардың жұмыс істеп тұрғандары 14,8%-ға қысқарған. 2024 жылғы мәліметтерді салыстыратын болсақ, шамамен екі квартал ішінде жасы тіркелген 1,8%-ға және жұмыс істеп тұрған жас дара кәсіпкерлер саны 2,5%-ға азайған (2024 жыл сәуір-қазан) [13].

1– сурет. Ақтөбе облысының ауылдарындағы 35 жасқа дейінгі дара кәсіпкерлер мен меншік иелері (100%) заңды тұлғалар саны.

**[13] дереккөзі негізінде авторлармен құрастырылған*

Сұрауға қатысқан респонденттердің 72,0% қала тұрғындары болса, 28,0% ауылдық жастар болды. Сұрауға қатысқандардың 32,0% кәсіпкерлік қызметін іске асыру тәжірибесі бар. Болашақта жас кәсіпкер атанамын деп жауап бергендер 36,0%. Кәсіпкерлік ниеті бар қала жастарының арасында ауылда бизнес бастау туралы шешім қабылдағандар да бар. Ауыл жастарының барлығы дерлік өздерінің елді мекендерінде кәсіпкерлік қызметін іске асырмақ. Бірқатар авторлар кәсіпкерліктің локалды сипатын көрсетеді [14]. Яғни адамдар өздерінің бұрын өмір сүрген, оқыған, жұмыс істеген өңірлерде кәсіпкерлік қызметін бастауға неғұрлым бейім болады [15]. Осыған байланысты білім алуға, жұмыс істеуге қалаға көшіп кеткен ауыл жастарын кәсіпкерлікті қолдау, бизнес-білім беру арқылы ауылдық жерде бизнес бастауға ынталандыру қажет.

Жастардың кәсіпкерлік қызметіне едәуір кедергі келтіретін негізгі үш фактор анықталды. Олар: кәсіпкерлік қызметін бастау және іске асыру қорқынышы, бастапқы қаржылық капиталды жинау қиындығы, кәсіпкерлік қызметін бастауға және іске асыруға білімдердің жетіспеушілігі. Біздің зерттеу нәтижелері ауылдық жерлерде тұрғындардың кәсіпкерлікпен айналыспауының басты себептерінің бірі кәсіпкерлік бойынша білімдердің жетіспеушілігі деп анықталған бірқатар авторлардың тұжырымдарымен сәйкес келіп отыр [15].

Респонденттердің кәсіпкерлік қызметін алғашқы бастаған сәттегі қиыншылықтары қаржы тапшылығы, бәсекелестік, құқықтық және бухгалтерлік білімдер жетіспеушілігі, заманауи digital маркетинг құралдарын игермеуі, бизнестің күтілімдерге сәйкес келмеуі және сұраныстың аздығы мәселелерімен байланысты болды. Ауылдық жас кәсіпкерлер үшін бұдан бөлек жергілікті инфрақұрылымдық даму мәселесі де кәсіпкерлік қызметін алғашқы бастағанда қиыншылық тудырған.

Зерттеу нәтижелеріне сәйкес кәсіпкерлік қызметін іске асыруға қажетті білімдер тапшылығы бар негізгі салалар анықталды. Олар: маркетингтік білімдер (әсіресе digital маркетинг бойынша), құқықтық және қаржы туралы білімдер.

Кәсіпкерлік саласы бойынша білім алғандар 72,0%. Олардың абсолютті көпшілігі кәсіпкерлік бойынша курстарға, тренингтерге қатысқан. Сондай-ақ, төрттен бірі университетте кәсіпкерлік, бизнеске қатысты пәндерді оқыған. Бұрынғы жұмыс орындарында алған білімі мен тәжірибесі де жастардың кәсіпкерлік қызметін табысты жүргізуіне ықпал етеді. Респонденттердің 5,6% алдыңғы жұмыс орындарынан кәсіпкерлік қызметіне қажетті білімдер жинақтаған.

Кеңес алу үшін ауыл жастары көбіне-көп кәсіпкерлікті қолдау орталықтарына жүгінетінін айтты. Кәсіпкерлік бойынша курстардың коучынан да ақыл-кеңес сұрайды. Қала

жастарының көбінесе тума-туысқандарынан, кәсіпкерлік бойынша курстардың коучтарынан ақыл-кеңес сұрайтыны және Интернет порталдарында кәсіпкерлікке қатысты ақпарат іздейтіні анықталды. Сондай-ақ, кәсіпкерлікті қолдау орталықтарына барып, консультациялық көмек алады.

Сұрауға қатысқан жастардың кәсіпкерлік бойынша курстарға, тренингтерге қоятын басты талаптарының бірі – коучтардың, бизнес-тренерлердің жоғары білікті маман болуы. Коуч көбінесе тәлімгер рөлін атқарып, жас кәсіпкерлерге маңызды шешімдер қабылдау сәтінде қолдау көрсетеді және бағдарламаға қатысушылардың көшбасшылық дағдыларын дамытуға көмектеседі. Біздің зерттеуде ауыл жастары кәсіпкерлік қызметін бастап, іске асыруда тәлімгері ретінде көбінесе бизнес курстарының менторын көрсетті.

Респонденттер кәсіпкерлік бойынша курстардың бағасының қолжетімді болуы, онлайн форматында білім алу мүмкіндігін арттыру және бизнес курстарының, тренингтерінің жиілігін арттыру сияқты талаптарды да атады.

Ауылдық жерлерде жастар кәсіпкерлігін дамытуда тәлімгер рөлі айтарлықтай маңызды. Тәлімгерлер жастарға кәсіпкерлікке қатысты теориялық және практикалық білімдер, кәсіпкерлік қызметін іске асыруда кеңестер беріп, қолдау көрсетеді. Яғни тәлімгерлікті кәсіпкерлік бойынша білім беру және кәсіби қолдау әдісі деп қарастыруға болады. Қазірде Интернет және технологиялардың дамуы жастардың кәсіпкерлік бойынша онлайн кеңес алу мүмкіндіктерін кеңейтуде. Сұрау нәтижелері жастарға тәлімгер рөлін көбінесе кәсіпкерлік бойынша курстардың коучы, сондай-ақ тума-туыстары, достары да әдвайзер ретінде көмектескен.

Жастар әлеуметтік ортасындағы тәжірибелі кәсіпкерлер, заңгерлер, қаржы мамандары, маркетингтер сияқты кәсіпкерлік қызметін іске асырумен байланысты салалардағы жоғары білікті мамандардан бизнесті іске асыруға қажет білім, ақыл-кеңес алады. Олар жастардың кәсіпкерлік қызметін бастаудағы қорқыныштарын жеңуге көмектесіп, сенімділіктерін арттырады. Тәжірибелі кәсіпкерлердің сәтті бизнес үлгілері жастардың бизнес мотивациясын жоғарылатады.

Зерттеу барысында жастар кәсіпкерлігі мәселесіне қатысты эксперттік пікір де қарастырылды. Қаржы және бизнес саласындағы сарапшы мамандарға кәсіпкерлік қызметін іске асыруға қажетті білімдер мәселесі төңірегінде сұрақтар қойылды. Бизнес, қаржы және құқық саласында білім беру, консультация жастардың кәсіпкерлік ниетін ынталандырудан бастап, олардың кәсіпкер ретінде қалыптасуы және одан әрі бизнесін іске асыру процесінде де маңызды рөл атқарады. Сарапшылардың пікіріне сәйкес, бизнес-курстар жастардың кәсіпкерлік ниетін арттыра отырып, оларды бизнес ортаға қосады.

Сарапшылар жас кәсіпкерлерге қаржы саласында білім беру олардың қаржылық сауаттылығын, қаржы ресурстарын жоспарлау және басқару дағдыларын арттыру және несиелеу жүйесі бойынша білімдерін толықтыру үшін аса маңызды екеніне тоқталып кетті.

Бизнес және қаржы саласындағы курстар жастардың кәсіпкерлерге қандай мүмкіндіктер қазіргі уақытта іске асырылып жатқан шағын және орта кәсіпкерлікті қолдау бағдарламалары, жобалары туралы жан-жақты ақпарат береді. Соның ішінде ауылдық жас кәсіпкерлерге қандай қолдау шаралары көрсетілетіні туралы да білуге болады.

Жастар үшін кәсіпкерлік бойынша теориялық және практикалық білімдерді қатар алу маңызды болып табылады. Респонденттер бизнес және қаржы саласындағы курстарда бизнес-жоспарларды жазу, жеке кәсіпкерлікті ашу бойынша ақпарат берумен қатар, көмек көрсетіледі.

Жастардың кәсіпкерлік бастауына ең басты кедергілердің бірі – маркетингтік, қаржылық және құқықтық білімдердің жетіспеушілігі екені біздің зерттеу нәтижелері де, басқа да зерттеулер көрсетеді [15]. Кәсіпкерлік саласына қажетті білім алған кезде осы сфераларға үлкен көңіл бөлген жөн екені анық. Сарапшылардың пікіріне сәйкес, маркетинг саласында қазіргі таңда актуалды болып табылатын маркетингтік құралдар бойынша білім беру қажет. Сұхбат барысында Интернет және әлеуметтік желілер қарқынды дамыған заманда жас кәсіпкерлерге digital-маркетинг құралдары бойынша көбірек білім берілуі қажеттігін атап өтілді. Несие және депозит түрлері, банк мөлшерлемелері, пайыздарды зерттеу бойынша ақпарат беру жастардың кәсіпкерлік қызметіне қажет бастапқы капиталды құруға және бизнесін одан әрі іске асыруда қажет болады.

Сауалнама нәтижелері сияқты эксперттік сұхбат нәтижелері де жастар кәсіпкерлігін дамытуда тәлімгер рөлінің маңыздылығын көрсетті. Сарапшылар кәсіпкерлік ниеті бар жастар мен жас кәсіпкерлер көбінесе заңгерлер мен қаржы сарапшыларының ақыл-кеңесі мен көмегіне жүгінеді деп топшылады.

Қорытынды. Зерттеу нәтижелеріне сәйкес жастар кәсіпкерлігін дамытудың басты кедергілерінің бірі – бизнес саласында білімдердің жетіспеушілігі. Әсіресе, маркетингтік, құқықтық және қаржы салаларындағы білімдер тапшылығы. Яғни жастар кәсіпкерлік қызметін табысты іске асыруы үшін осы салалар бойынша білімін толықтыру қажет. Әдеби шолу ауылдық және қалалық жерлердің негізгі параметрлері бойынша айырмашылықтарын ескеріп, оқу бағдарламаларын, әдістемесін әзірлеу қажеттігін көрсетіп отыр..

Зерттеу нәтижелерін қорытындылай келе, ауылдық жерлерде жастар кәсіпкерлігін дамыту үшін бизнес-білім беруді жетілдіру бойынша келесідей ұсыныстар әзірленді:

- Кәсіпкерлік саласында білім беру қала және ауылдық жерлердің географиялық, экономикалық, әлеуметтік, инфрақұрылымдық сияқты айырмашылықтарына негізделе отырып, ұйымдастырылуы тиіс.

- Бизнес-білім беру бағдарламалары ауылдық жерлердің әлеуметтік, экономикалық, демографиялық, табиғи және басқа да параметрлеріне қарай ауылдағы жағдайға сәйкестендірілуі қажет.

- Кәсіпкерлік саласындағы оқу бағдарламалары soft skills, яғни білім алушылардың коммуникативтік дағдыларын, көшбасшылық қасиеттерін, топта жұмыс істеу сияқты қабілеттерін дамытуға, сондай-ақ сабақтан тыс кәсіпкерлік бойынша іс-шаралармен толықтырылғанына және кәсіпкерлік саласында білім беруді жетілдіруде маркетинг, құқық, қаржы саласында теориялық және практикалық мәліметтерге айрықша мән беру қажет.

- Кәсіпкерлік бойынша курстардың бағасының қолжетімді болуын қамтамасыз ету, онлайн форматында білім алу мүмкіндігін арттыру және бизнес курстарының, тренингтерінің жиілігін арттыру қажет.

ӘДЕБИЕТТЕР

1. Pittaway L., Cope J. Entrepreneurship education: A systematic review of the evidence // *International Small Business Journal*. – 2007. – № 25(5). – P. 479–510. – <https://doi.org/10.1177/02662426070806>
2. Robinson P., Sexton E. The effect of education and experience on selfemployment success // *Journal of Business Venturing*. – 2004. – №9(2). – P. 141–156. – doi:10.1016/0883-9026(94)90006-X
3. Nabi G., Holden R. Walmsley A. Entrepreneurial intentions among students: towards a re-focused research agenda // *Journal of Small Business and Enterprise Development*. – 2010. – №17(4). – P. 537–551. – doi:10.1108/14626001011088714
4. Biney I. Adult education and entrepreneurship: getting young adults involved // *Journal of Innovation and Entrepreneurship*. – 2023. – №12(1). – P. 13–18. –doi:10.1186/s13731-023-00277-0
5. Тундикбаева Б.К., Базарбаев А.О., Купешова Б.К. Кәсіпкерлік университет Қазақстандағы жоғары білімді дамытудың моделі ретінде // *Central Asian Economic Review*. – 2020. – № 4. – 172–182 б. – <https://caer.narxoz.kz/jour/article/view/41/41>
6. Монобаева А.И. Развитие бизнес-образования в Республике Казахстан: проблемы и пути решения // *Вестник КазНУ. Серия экономическая*. – 2014. – №2 (102). – С. 120–129. – <https://be.kaznu.kz/index.php/math/article/view/75>
7. Pukkinen T., Hytti U., Heinonen J., Stenholm P. Curricular and Extracurricular Entrepreneurial Activities Supporting Entrepreneurial Self-Efficacy and Desirability of Rural Youth // *Entrepreneurship Education and Pedagogy*. – 2024. – № 7(3). – P. 315–346. – <https://doi.org/10.1177/25151274231190806>
8. Kim S., Taylor S., Guzman M. Addressing declining rural communities through – <https://archives.joe.org/joe/2018october/comm1.php>
9. Paul K., Seward K. Place-based investment model of talent development // *Journal of Advanced Academics*. – 2016. – №27(4). – P. 311–342. –<https://doi.org/10.1177/1932202X16669546>
10. Barber D., Harris M., Jones J. An overview of rural entrepreneurship and future directions // *Journal of Small Business Strategy*. – 2021. – № 31(4). – P. 1–4. –<https://doi.org/10.53703/001c.29468>
11. Zollet S., Monsen E., Chen W., Barber D. Rural Entrepreneurship Education // *Entrepreneurship Education and Pedagogy*. – 2024. – № 7(3). – P. 253–263. –<https://doi.org/10.1177/25151274241235458>
12. Audretsch D., Falck O., Feldman M., Heblich S. Local entrepreneurship in context // *Regional Studies*. – 2012. – № 46(3). – P. 379–389. –<https://doi.org/10.1080/00343404.2010.490209>

13. Қазақстан Республикасы Стратегиялық жоспарлау және реформалар агенттігі Ұлттық статистика бюросы 35 жасқа дейін тіркелген және жұмыс істеп тұрған дара кәсіпкерлердің және меншік иелері (100%) 35 жасқа дейінгі адамдар болып табылатын заңды тұлғалардың саны. <https://stat.gov.kz/release-calendar/>

14. Michelacci C., Silva O. Why so many local entrepreneurs? // Review of Economics and Statistics. – 2007. – № 89(4). – P. 615–633. – <https://doi.org/10.1162/rest.89.4.615>

15. Барлыбаев А.А., Ситнова И.А. Предпринимательская деятельность на селе: роль и значение в устойчивом развитии сельских территорий // Вестник Алтайской академии экономики и права. – 2021. – № 11(1). – С. 19-25. – doi: <https://doi.org/10.17513/vaael.1889>

REFERENCES

1. Pittaway L., Cope J. Entrepreneurship education: A systematic review of the evidence // International Small Business Journal. – 2007. – № 25(5). – P. 479-510. <https://doi.org/10.1177/02662426070806>

2. Robinson P., Sexton E. The effect of education and experience on selfemployment success // Journal of Business Venturing. – 2004. – № 9(2). – P. 141-156. – doi:10.1016/0883-9026(94)90006-X

3. Nabi G., Holden R. Walmsley A. Entrepreneurial intentions among students: towards a re-focused research agenda // Journal of Small Business and Enterprise Development. – 2010. – №17(4). – P. 537–551. – doi:10.1108/14626001011088714

4. Biney I. Adult education and entrepreneurship: getting young adults involved // Journal of Innovation and Entrepreneurship. – 2023. – № 12(1). – P. 13-18. –doi:10.1186/s13731-023-00277-0

5. Tundikbaeva B., Bazarbaev A., Kupeshova B. Кәсіпкерлік университет Қазақстандағы жоғары білімді дамытудың моделі ретінде [Entrepreneurial university as a model for the development of higher education in Kazakhstan] // Central Asian Economic Review. – 2020. – №4. – S.172–182 – [https://caer.narxoz.kz/jour/article/view/41/41\[in Kazakh\]](https://caer.narxoz.kz/jour/article/view/41/41[in Kazakh]).

6. Monobaeva A. Razvitie biznes-obrazovaniya v Respublike Kazahstan: problemy i puti resheniya [Development of business education in the Republic of Kazakhstan: problems and solutions] // Vestnik KazNU. Seriya jekonomicheskaja. – 2014. – №2(102). – S. 120–129 – [https://be.kaznu.kz/index.php/math/article/view/75\[in Russian\]](https://be.kaznu.kz/index.php/math/article/view/75[in Russian]).

7. Pukkinen T., Hytti U., Heinonen J., Stenholm P. Curricular and Extracurricular Entrepreneurial Activities Supporting Entrepreneurial Self-Efficacy and Desirability of Rural Youth // Entrepreneurship Education and Pedagogy. – 2024. – №7(3). – P. 315–346. – <https://doi.org/10.1177/25151274231190806>

8. Kim S., Taylor S., Guzman M.T. Addressing declining rural communities through youth entrepreneurship education // Journal of Extension. – 2018. – №56(6). – P. 57–64. – <https://archives.joe.org/joe/2018october/comm1.php>

9. Paul K., Seward K. Place-based investment model of talent development // Journal of Advanced Academics. – 2016. – №27(4). – P. 311–342. –<https://doi.org/10.1177/1932202X16669546>

10. Barber D., Harris M., Jones J. An overview of rural entrepreneurship and future directions // Journal of Small Business Strategy. – 2021. – №31(4). – P. 1–4. – <https://doi.org/10.53703/001c.29468>

11. Zollet S., Monsen E., Chen W., Barber D. Rural Entrepreneurship Education // Entrepreneurship Education and Pedagogy. – 2024. – №7(3). – P. 253–263. –<https://doi.org/10.1177/25151274241235458>

12. Audretsch D., Falck O., Feldman M., Heblich S. Local entrepreneurship in context // Regional Studies. – 2012. – №46(3). – P. 379–389. –<https://doi.org/10.1080/00343404.2010.490209>

13. Qazaqstan Respublikasy Strategijalyq zhosparlau zhane reformalar agenttigi Ulttyq statistika bjyrosy 35 zhasqa dejin tirkelgen zhane zhumys istep turgan dara kasipkerlerdin zhane menshik ieleri (100%) 35 zhasqa dejingi adamdar bolyp tabylatyn zandy tulgaldyn sany [Number of registered and existing individual entrepreneurs under the age of 35 and legal entities whose owners (100%) are persons under the age of 35]. <https://stat.gov.kz/release-calendar/> [in Kazakh]

14. Michelacci C., Silva O. Why so many local entrepreneurs? // Review of Economics and Statistics. – 2007. – №89(4). – P. 615–633. – <https://doi.org/10.1162/rest.89.4.615>

15. Barlybaev A., Sitnova I. Predprinimatel'skaja dejatel'nost' na sele: rol' i znachenie v ustojchivom razvitii sel'skih territorij [Entrepreneurship in rural areas: its role and importance in the sustainable development of rural areas] // Vestnik Altajskoj akademii jekonomiki i prava. – 2021. – №11(1). – S. 19–25 – doi: [https://doi.org/10.17513/vaael.1889\[in Russian\]](https://doi.org/10.17513/vaael.1889[in Russian]).

Болысбаева А.К., Тасмаганбетов А.Б., Ибрашева А.Ж., Мүтәліпқызы Б.

**ВЛИЯНИЕ БИЗНЕС - ОБРАЗОВАНИЯ НА РАЗВИТИЕ МОЛОДЕЖНОГО
ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА В СЕЛЬСКОЙ МЕСТНОСТИ**

Аннотация

Анализ научной литературы показал, что бизнес-образование играет ключевую роль среди многих факторов, имеющих значение для развития молодежного предпринимательства в сельской местности. Кроме того, оно выполняет ряд функций, таких как популяризация предпринимательства среди молодежи, предоставление теоретического и практического знания, необходимого для осуществления предпринимательской деятельности, формирование деловых навыков, развитие личностных качеств, требующихся предпринимателям. Наряду с этим, анализ по проблеме исследования показал необходимость разработки учебных программ и методик с учетом различий основных параметров сельской и городской местности. Основные результаты исследования показали, что роль наставников важна для присоединения молодых людей к предпринимательской среде. Молодые люди обращаются в центры развития предпринимательства и ищут совета у людей из своего круга общения, имеющих опыт в необходимых для реализации бизнеса областях, а также у коучей и тренеров на бизнес-курсах и тренингах. По результатам опроса было определено, что для совершенствования предпринимательского образования необходимо обратить внимание на проблему недостатка знаний в области маркетинга, права, финансов у молодого поколения для реализации своего бизнеса. На основе анализа результатов исследования разработаны рекомендации в сфере предпринимательского образования для вовлечения молодежи в предпринимательскую среду в сельской местности.

Bolysbayeva A., Tasmaganbetov A., Ibrasheva A., Mutalipkyzy B.

**THE IMPACT OF BUSINESS EDUCATION ON THE DEVELOPMENT OF YOUTH
ENTREPRENEURSHIP IN RURAL AREAS.**

Annotation

The analysis of scientific literature has shown that business education plays a key role among many factors that are significant for the development of youth entrepreneurship in rural areas. In addition, it performs a number of functions such as popularizing entrepreneurship among young people, providing theoretical and practical knowledge necessary for entrepreneurial activity, developing business skills and personal qualities necessary for entrepreneurs. Along with this, the analysis on the research problem showed the need to develop curricula and methods taking into account the differences in the main parameters of rural and urban areas. The main findings of the study showed that the role of mentors is important for joining the entrepreneurial environment. Young people turn to entrepreneurship development centres and seek advice from people in their social circle who have experience in the areas necessary for implementing a business, as well as from trainers in business courses and trainings. In addition, based on the survey results, it was determined that in order to improve entrepreneurial education, it is necessary to pay attention to the problem of lack of knowledge in the field of marketing, law, finance among the younger generation to implement their business. Based on the analysis of the research results, recommendations were developed in the field of entrepreneurial education to involve young people in the entrepreneurial environment in rural areas.

